

Педагогіка вищої школи

УДК 378.091

Мельник Богдан Миколайович

асистент кафедри ортодонції та пропедевтики ортопедичної стоматології

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Melnyk Bohdan

Assistant of the Department of Orthodontics

Bogomolets National Medical University

ORCID: 0000-0003-2232-8181

Канюра Олександр Андрійович

доктор медичних наук, професор,

професор кафедри ортодонції та пропедевтики ортопедичної стоматології

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Kaniura Oleksandr

Professor of the Department of Orthodontics

Bogomolets National Medical University

ORCID: 0000-0002-6926-6283

Костюк Тетяна Михайлівна

доктор медичних наук, професор,

професор кафедри ортодонції та пропедевтики ортопедичної стоматології

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Kostiuk Tetiana

Professor of the Department of Orthodontics

Bogomolets National Medical University

ORCID: 0000-0001-6351-5181

**ВИРОБНИЧА ЛІКАРСЬКА ПРАКТИКА ЯК МЕТОД
ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ-
СТОМАТОЛОГІВ В РАМКАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ
ПРОИЗВОДСТВЕННАЯ ЛЕЧЕБНАЯ ПРАКТИКА КАК МЕТОД
УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА
СТУДЕНТОВ-СТОМАТОЛОГОВ В ПРЕДЕЛАХ СМЕШАННОЙ
ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ**

**PRODUCTIVE MEDICAL PRACTICE AS A METHOD OF
IMPROVING THE EDUCATIONAL PROCESS OF DENTISTRY
STUDENTS WITHIN THE BLENDED FORM OF LEARNING**

Анотація. У статті представлено адаптовану навчальну програму з дисципліни «Виробнича лікарська практика», змістовий модуль «Ортодонтія» за напрямом підготовки 1201» Медицина», спеціальністю 7.12010005 –«Стоматологія» структуровану відповідно до принципів кредитно-модульної форми навчання. Висвітлено основні положення та особливості сучасної системи професійної освіти, описано критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів освіти. Узагальнено роль виробничої лікарської практики як складової частини складної системи стоматологічної освіти. Проаналізовано та експериментально підтверджено ефективність виробничої лікарської практики у процесі формування взаємозв'язку між теоретичною та практичною складовими медичної освіти. Виокремлено роль керівника виробничої лікарської практики, який зобов'язаний щоденно проводити оцінювання студентів шляхом аналізу їх роботи у відділенні.

Обробка статистичних даних за останні навчальні роки показала, що рівень сформованості практичних навичок у здобувачів освіти медичного фаху, напрям підготовки –стоматологія, суттєво зростає саме під час проходження ними виробничої практики, яка вимагає

активного спілкування з пацієнтами та цілковитого занурення у професійну діяльність під час перебування у стоматологічному кабінеті або стоматологічній лабораторії.

Ключові слова: ортодонція, змішана форма навчання, виробнича лікарська практика, робоча програма, кредитно-модульна система, Болонський процес.

Анотація. В данній статтє представлено адаптивованну освітєльну програму по дисципліне «Производственная лечебная практика», учебный модуль «Ортодонтия», направление подготовки 1201 «Медицина», специальность 7.12010005 – «Стоматология» Программа структурирована в соответствии с действующей кредитно-модульной формой обучения. Рассмотрены основные положения и особенности современной системы профессионального образования, описаны критерии оценивания знаний и умений студентов. Обобщено роль производственной лечебной практики, как составляющего компонента сложного стоматологического образования. Проанализировано и экспериментально доказано эффективность производственной лечебной практики в процессе формирования взаимосвязи между теоретическими и практическими знаниями в базе медицинского образования. Определена роль руководителя производственной медицинской практики, который обязан ежедневно оценивать работу студентов, и все виды активности, которые он проявляет во время прохождения практики.

Обработка статистических данных за последние учебные года показала, что уровень сформированности практических навыков у студентов медицинского факультета, направление – стоматология, существенно возрастает, именно за счёт прохождения ними производственной практики. Прохождение практики требует не только теоретических знаний, но и навыков активного общения с пациентами,

куратором именно во время пребывания в стоматологическом кабинете или стоматологической лаборатории.

Ключевые слова: ортодонтия, смешанная форма обучения, производственная врачебная практика, рабочая программа, кредитно-модульная система, Болонский процесс.

Summary. The article presents an adapted educational program from the discipline "Industrial medical practice", the content module "Orthodontics" according to the direction of training 1201 "Medicine", specialty 7.12010005 - "Dentistry" structured according to the principles of the credit-module form of education. The main provisions and features of the modern system of professional education are highlighted, the criteria for evaluating the knowledge and skills of education seekers are described. The role of industrial medical practice as a component of a complex system of dental education is summarized.

The effectiveness of industrial medical practice in the process of forming a chain between theoretical and practical components of medical education was analyzed and experimentally confirmed. The role of the head of industrial medical practice, who is obliged to evaluate students daily by analyzing their work in the department, is singled out.

Key words: orthodontics, mixed form of education, industrial medical practice, work program, credit-module system, Bologna process.

Актуальність дослідження. Головною метою сучасної вищої професійної освіти є підготовка компетентного фахівця, який зможе успішно реалізуватись та розвиватись у своїй професії, прагнучи до постійного самовдосконалення та саморозвитку. В реаліях сьогодення, найбільш ефективною формою навчання при підготовці фахівців є змішана форма навчання. Змішане навчання, це форма навчання, яка передбачає об'єднання очного та заочного режимів взаємодії між викладачем та

здобувачем освіти, що передбачає активне спілкування в онлайн та офлайн режимі із використанням сучасних технічних засобів та освітніх платформ [1, с. 11].

Змішана форма навчання передбачає швидкий доступ до освітньої діяльності, гнучкий підхід до реалізації освітнього процесу, відкриття нових можливостей для здобувачів освіти, їх мотивації та зростання пізнавального інтересу до навчальної діяльності. Так, сполучне змішування зосереджене на доступності та гнучкості; зміцнює змішування дає змогу поступово змінювати педагогічні прийоми без радикальних змін у способі навчання, доповнювати традиційні педагогічні методи, залучаючи додаткові навчальні ресурси, матеріали та засоби до традиційного навчального середовища [2]. Виробнича лікарська практика являється незмінною компонентом змішаної форми навчання, який підкріплює практичну орієнтованість стоматології, акцентуючи увагу на значимості роботи біля стоматологічного крісла.

Одним з варіантів комбінації змішаної форми навчання є поєднання структурного і неструктурного навчання. Структуроване навчання в академічному середовищі цілковито визначене і затверджене, здобувачу освіти надається доступ до заздалегідь розроблених навчальних матеріалів, затверджених освітніх програм із визначеним алгоритмом дій для реалізації успішного навчання. Таке навчання ще називають формальним. Неструктуроване (інформальне) навчання – це навчання, в якому інтенсивність навчальної діяльності, її терміни, визначаються здобувачем освіти самостійно залежно від його індивідуальних потреб [4; 5].

Впровадження в освітню систему України прийомів та технологій Болонського процесу зумовила ряд фундаментальних змін в освітній діяльності як здобувачів освіти так і викладачів. Всі ці реформи та нововведення були спрямовані на гармонізацію та структурування загальноєвропейської вищої фахової освіти, що дозволяє вивести освітній

процес в країнах Європи на якісно новий рівень. Застосування цих прийомів на території України дозволяє вивести нашу фахову підготовку здобувачів освіти на загальноєвропейський ринок вищої фахової освіти із досить високими показниками конкурентоспроможності [3].

У рамках Європейської кредитно-трансферної системи підготовлено відповідний пакет інноваційних нормативних документів, розроблені рекомендації та здійснюються організаційні заходи спрямовані на впровадження в освітніх закладах України додатка до диплому європейського зразка (Diploma Supplement) [4; 5; 6]. Впровадження в вищих навчальних закладах України кредитно-модульної системи, відбувається на основі затвердженої Болонською декларацією системи академічних кредитів, яка аналогічна до системи ECTS (Європейській кредитнотрансферній системі), що є засобом підвищення мобільності здобувачів освіти при переході з однієї навчальної програми на іншу, враховуючи і включаючи програми післядипломної фахової освіти. Кредит ЄКТС (Credit ECTS) – це показник, що дозволяє виміряти обсяг навчального навантаження здобувача освіти. Даний показник використовується в Європейській кредитній трансферно-накопичувальній системі (ЄКТС), яка є актуальною для визначення очікуваних та досягнутих результатів навчальної діяльності [3; 7]. Кредитно –модульна система передбачає врахування всіх навчальних досягнень здобувача освіти, враховуючи його навчально-дослідну діяльність, активність при долученні до конференцій, симпозіумів, фахових інтелектуальних змагань тощо [8, с. 3].

Здобувачі освіти Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, не залежно від напрямку фахової підготовки, навчаються за кредитно-модульною системою. Наказом № 441 МОЗ України від 15.06.2015 «Про затвердження робочих навчальних планів підготовки фахівців за спеціальностями «Лікувальна справа», «Педіатрія», «Медико-

профілактична справа», «Стоматологія», «Медична психологія», «Фармація» денної (очної) форми навчання на 2015/2016 н. р.» було трансформовано дисципліну «Виробнича лікарська практика». На кафедрі ортодонції та пропедевтики ортопедичної стоматології було прийнято рішення детально проаналізувати та трансформувати програму з навчальної дисципліни «Виробнича лікарська практика», змістовий модуль «Ортодонція».

Мета дослідження: визначити методи вдосконалення методики викладання дисципліни «Ортодонція» за рахунок впровадження виробничої практики з дотриманням логічної послідовності та принципів наступності у формуванні системи знань, умінь та навичок, які відіграють провідну роль у практичній діяльності сучасного стоматолога. Проаналізувати досвід зарубіжних медичних університетів у організації лікарської практики.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільства вітчизняна система охорони здоров'я активно шукає шляхи виходу з кризової ситуації, яка історично сформувалась, та будує нову модель охорони здоров'я, наближену до європейських стандартів. Процес трансформації галузі охорони здоров'я вимагає і змін в організації освітньої діяльності здобувачів освіти медичного фаху. Відповідно до стратегічної мети розвитку вищої медичної освіти в країнах світу, якість освіти повинна відповідати визначеним показникам, які, в свою чергу, свідчать про високий рівень якісної підготовки майбутнього фахівця на всіх рівнях його освітньої діяльності, як до моменту отримання диплому, так і в подальшій професійній діяльності, яка передбачає постійне професійне вдосконалення. Нарешті, в умовах глобалізації існує конкуренція між постачальниками освітніх послуг країн світу у сфері кадрів, у тому числі й у медичній сфері. Вже доведено, що лише практико-

орієнтоване навчання здатне забезпечити якісну підготовку майбутніх фахівців медиків [3; 5; 7; 9].

Практично-орієнтоване навчання в різних закладах світу має свою специфіку, саме тому нами було проведено дослідження особливостей організації та реалізації виробничої практики у освітніх медичних закладах різних країн. Наприклад, в освітніх медичних закладах США здобувачам медичної освіти пропонуються різні види практики, зокрема:

1. Hands on Clinical Experience – головною особливістю даного виду практики являється пряма робота з пацієнтами. Студент отримує справжній клінічний досвід, що охоплює загальні навички, такі як взаємодія з пацієнтом (розпитування пацієнта/ фізичне обстеження), введення даних пацієнта в електронну систему, тощо.

2. Non-hands on Clinical Experience – головною відмінністю від hands on є мінімальний контакт з пацієнтом.

На нашу думку, практика у форматі Hands on Clinical Experience є найбільш ефективною моделлю підготовки спеціалістів стоматологічної галузі, адже вона спрямована на формування практичної навички, поглиблення клінічного мислення та формування здібностей приймати складні рішення у реальних ситуаціях.

Практика, яка передбачає пряму взаємодію із пацієнтами, у США, поділяється на кілька окремих підрозділів:

Clinical Elective – практика останнього року навчання за межами університетської лікарні. У даному випадку для здобувача освіти немає обмежень у виборі лікарні, відділення чи країни – це може бути як США, так і будь-яка інша країна світу.

Clerkship – це клінічна ротація, є аналогом української літньої виробничої практики, що є обов’язковою складовою навчання. Даний вид практики проходить в університетській лікарні на третьому році навчання.

Sub-internship – один з найбільш ефективних видів практики, який допомагає здобувачу освіти зануритись у реальну роботу в клініці, де він стає частиною команди лікарів. До того ж, даний вид практики дає можливість проводити клінічний прийом як в денні так і в нічні зміни.

На нашу думку, є доцільним переймати досвід зарубіжних країн у підготовці медичних кадрів, саме тому на стоматологічному факультеті НМУ імені О.О. Богомольця була створена «Виробнича лікарська практика» з ортодонтії. Дана практика, з урахуванням викликів сучасності, ґрунтується на багаторічному досвіді вітчизняних та зарубіжних медичних ЗВО. Вона відповідає високим стандартам підготовки спеціалістів медичного фаху та здатна в повній мірі забезпечити знаннями та вміннями майбутніх медичних фахівців, необхідними для майбутньої стоматологічної практики.

Змістовий модуль «Ортодонтія» для студентів 5 курсу складається з 90 годин, з яких 5 годин –самостійна практична діяльність під керівництвом та наглядом викладача, 25 годин – самостійне опрацювання спеціалізованої стоматологічної літератури, індивідуальна дослідницька діяльність. Розділ «Виробнича лікарська практика» є складовою частиною змістового модулю «Ортодонтія», який передбачає освоєння навчального матеріалу з наступних тем:

- організація ортодонтичної допомоги населенню;
- етіологія та патогенез зубощелепних аномалій;
- виявлення факторів ризику розвитку зубощелепних аномалій;
- особливості профілактики зубощелепних аномалій в антенатальному періоді;
- основні засоби та особливості профілактики зубощелепних аномалій та деформацій в постнатальному періоді;
- профілактика шкідливих звичок;
- періоди розвитку дитини;

- стан зубощелепно-лицевої системи і різні періоди формування прикусу;
- сучасні методи діагностики зубощелепних аномалій;
- методи лікування в ортодонтії;
- особливості конструювання ортодонтичних апаратів;
- особливості лікування ЗЩА в тимчасовому, змінному та постійному прикусі;
- лікування ЗЩА знімними конструкціями;
- етапи виготовлення знімних ортодонтичних конструкцій;
- особливості лікування ЗЩА в тимчасовому, змінному та постійному прикусі;
- лікування ЗЩА незнімними конструкціями;
- етапи виготовлення незнімних ортодонтичних конструкцій.

Порядок оцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти регламентовано «Інструкцією щодо оцінювання навчальної діяльності студентів в умовах Упровадження Європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу» (затвердженої МОЗ України від 15.04.2014 р.). Формою контролю дисципліни «Виробнича лікарська практика» для студентів 5-го курсу обрано диференційований залік. Оцінка за диференційований залік визначається як сума оцінок поточної навчальної діяльності (у балах) під час проходження виробничої практики. Максимальна кількість балів за засвоєння змістового модуля «Ортодонтія» дисципліни «Виробнича лікарська практика студентів 5-го курсу»–200 балів.

Керівник виробничої практики зобов'язаний щоденно проводити оцінювання студентів шляхом аналізу їх роботи у відділенні, якості ведення медичної документації, якості оволодіння практичними навичками та уміння застосовувати їх у практичній діяльності. Всі проведенні клінічні

маніпуляції щоденно фіксуються студентом у щоденнику виробничої практики. Щоденник є основним документом, що засвідчує проходження виробничої практики. Підвищити оцінку з дисципліни кожен студент може завдяки написанню ІДРС (індивідуальна дослідницька робота студента): підготовка доповідей, написання рефератів, створення презентацій.

Заключним етапом у підготовці звітної документації для здобувача освіти є оформлення щоденника, написання звіту з пройденої практики, де описуються всі набуті, під час виробничої практики, вміння та навички. Керівник практики має надати здобувачу освіти його характеристику, на основі його діяльності під час проходження виробничої медичної практики.

Для поточного оцінювання змістового модулю «Ортодонтія» дисципліни «Виробнича практика для студентів 5-го курсу стоматологічного факультету» застосовується система конвертації традиційної системи оцінки у бали (табл. 1). У програмі змістового модулю «Ортодонтія» дисципліни «Виробнича лікарська практика для студентів 5-го курсу стоматологічного факультету» передбачено 20 додаткових балів для оцінювання різних видів індивідуальної самостійної роботи здобувача освіти.

Таблиця 1

Система конвертації балів при оцінюванні дисципліни

Номер модуля, кількість навчальних годин / кредитів ECTS	Кількість змістових модулів, їх номери	Кількість днів практики	Конвертація у бали традиційних оцінок				Бали за виконання індивідуального завдання як виду СРС
			Традиційні оцінки				
			«5»	«4»	«3»	«2»	
«Ортодонтія» 90/3	2	4	7	6	5	0	20

Бали за індивідуальні завдання додаються до суми балів, набраних студентом за поточну навчальну діяльність. Згідно з розробленою робочою

програмою кафедри ортодонції та пропедевтики ортопедичної стоматології НМУ імені О.О. Богомольця, диференційований залік отримує студент, який не мав пропусків навчальних днів виробничої практики, оволодів практичними навичками відповідно до переліку, надав оформлений у відповідності з вимогами «Щоденник виробничої практики» зі звітом та характеристикою, підписаною керівником практики, та набрав загальну кількість балів за поточну навчальну діяльність не менше 111 балів. Методика оцінювання поточної навчальної діяльності студента під час засвоєння змістового модуля «Ортодонція» дисципліни «Виробнича лікарська практика» для студентів 5-го курсу стоматологічного факультету проводиться відповідно до сучасних професійних алгоритмів, дозволяє кожному студенту повноцінно проявити свої знання та вміння.

В даному дослідженні ми провели комплексний аналіз успішності здобувачів освіти під час вивчення дисципліни «Виробнича лікарська практика» змістовий модуль «Ортодонція» за останні 3 роки. Визначено 714 студентів п'ятого року навчання факультету стоматології які пройшли навчання за адаптованою програмою. За результатами аналізу успішності даної групи здобувачів освіти наприкінці циклів були одержані такі дані: середній бал за диференційований залік склав 4,6; середній бал поточної успішності становив 178,5 бали. Було проведено порівняльний аналіз результатів оцінювання виробничої лікарської практики з ортодонції в 2016-2018 навчальних роках з 2019-2021 навчальними роками. Результати порівняння свідчать про зростання середнього балу на 5,2%. Серед здобувачів освіти було проведено анонімне анкетування щодо зручності запропонованої їм робочої програми, під час проходження виробничої лікарської практики. Результати опитування були наступними (Рисунок 1).

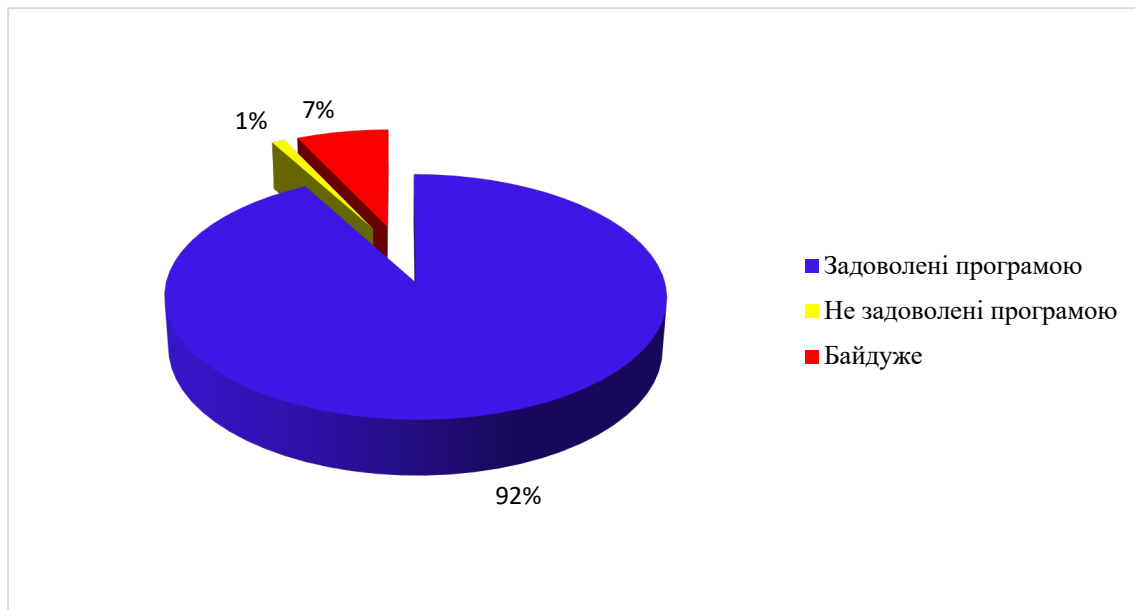

Рис. 1. Результати анкетування здобувачів освіти 5-го курсу НМУ імені О. О. Богомольця, напрям підготовки – стоматологія

Задоволеність освітньою програмою виробничої практики виразили 92 % опитаних, незадоволеність – 1,7 % проявили байдужість у даному питанні.

Висновки. Результати дослідження підтверджують, що існуюча навчальна програма з дисципліни «Виробнича лікарська практика» змістовий модуль «Ортодонтія» є ефективною, спрямованою на формування практичних навичок у здобувачів освіти здобувачів освіти 5-го курсу НМУ імені О. О. Богомольця, напрям підготовки – стоматологія. Процес удосконалення системи освіти потребує комплексного підходу починаючи з поглибленого цілісного аналізу досягнень вітчизняної та європейської науки закінчуючи пошуком нових, актуальних вимогам часу, напрямків практичної підготовки майбутніх фахівців медичної галузі.

Дисципліна «Ортодонтія» є невід’ємною частиною складної системи підготовки здобувачів освіти стоматологічного фаху. Знання, уміння та навички, набуті в процесі її опанування є базовою складовою професійної компетентності сучасного лікаря-стоматолога. Набута в процесі навчання теоретична база знань повинна мати практичне спрямування, та спонукати

майбутнього фахівця до активного використання теоретичних знань при формуванні практичних навичок під час проходження виробничої медичної практики. Саме виробнича практика у клінічних кабінетах спонукає здобувача освіти не лише активізувати свою теоретичну базу знань, а й поглиблювати її, під час набуття практичних навичок як в стоматологічних кабінетах, так і в зуботехнічних лабораторіях.

Виходячи з цих міркувань, трансформована програма з дисципліни «Виробнича лікарська практика» змістовий модуль «Ортодонтія» на кафедрі ортодонції та пропедевтики ортопедичної стоматології НМУ імені О. О. Богомольця, включає в себе: найбільш сучасні алгоритми формування практичних навичок з дисципліни, інноваційні напрямки ортодонції, нову тематику індивідуально-дослідницьких завдань. Застосування самостійної роботи студента як основного виду діяльності, відповідно до робочої програми з дисципліни «Виробнича лікарська практика»; змістовий модуль «Ортодонтія» дозволить підвищити відповідальність та самоорганізацію здобувачів освіти медичного фаху.

На основі проведеного дослідження доведено:

1) важливість використання сучасних алгоритмів формування практичних навичок з дисципліни, інноваційних напрямків стоматології, нових тем індивідуально-дослідницьких завдань;

2) безальтернативність застосування самостійної роботи студента як основного виду діяльності відповідно до робочої програми з дисципліни «Виробнича лікарська практика»;

3) зростання рівня самоорганізації та саморозвитку здобувачів фахової медичної освіти;

4) виробнича лікарська практика може бути повноцінною складовою змішаної форми навчання.

Стрімкий розвиток стоматологічної галузі, яка зазнає значних технологічних змін, потребує неперервної наукової та навчальної

підтримки, що в свою чергу спонукає нас до вдосконалення системи змішаної форми навчання в закладах вищої медичної освіти.

Література

1. A Better Blend. A Vision for Boosting Student Outcomes with Digital Learning / [J. Ableidinger, J.G. Han, B.C. Hassel, eds]. Chapel Hill, NC: Public Impact, 2013. 22 p. URL: http://opportunityculture.org/wpcontent/uploads/2013/04/A_Better_Blend_A_Vision_for_Boosting_Student_Outcomes_with_Digital_LearningPublic_Impact.pdf
2. Majumdar A. Blended Learning: Different combinations that work. URL: <http://goo.gl/ksNYi1>
3. Вавренюк С.А. Державне регулювання реформування вищої освіти України на сучасному етапі // East journal of security studies: наук. журнал. Х. : Вид-во НУЦЗУ – Гданськ (Польща), 2018. Вип. 2 (12). С. 15-24.
4. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес: Навчально-методичний посібник / Т. М. Димань, О. А. Боньковський, А. Г. Вовкогон. БНАУ, 2017. Одеса : НУ «ОМА», 2017. С. 10-18.
5. Загородній А. Європейська система забезпечення якості вищої освіти // Вища школа. 2006. № 4. С. 15-22.
6. Карпенко О. Європейський вимір модернізації вищої педагогічної освіти України // Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка». 2017. Випуск 5/37. С. 40-46.
7. Литвинов А.С. Педагогічний провайдинг інновацій в освіті : навч. посіб. / за заг. ред. В.В. Борисова. Суми, 2019. С. 134.
8. Мороз В.М., Гумінській Ю. Й., Полесья Т.Л., Фоміна Л.В. Національний досвід впровадження європейських стандартів вищої медичної освіти у Вінницькому національному медичному

університеті ім. М. І. Пирогова // Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти: національний досвід та світовий вимір Тези доповідей навчально-методичної конференції м. Вінниця, 7 лютого 2019 року. Вінниця, 2019. С. 3-5.

9. Рашкевич Ю. М. Болонський процес: історія, стан та перспективи // “Освітня аналітика України”. 2018. № 3 (4). С. 5-15.